

Dr hab. Renata Urban, prof. US
Instytut Nauk o Kulturze Fizycznej
Uniwersytet Szczeciński

Gorzów Wlkp., 30.09.2024 r.

Recenzja pracy doktorskiej
mgra Kürşata Soğuksu, pt. *Education systems for physical education teachersin Türkiye and Poland throughout history – a comparative analysis*
(*Systemy kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w Turcji i w Polsce na przestrzeni dziejów – analiza porównawcza*),

ss. 469

napisanej pod opieką promotorską dr hab. Ewy Roszkowskiej, prof. AWF
oraz promotor pomocniczej dr Bożeny Alejziak

Praca doktorska Pana mgra Kürşata Soğuksu wpisuje się w nurt badań międzynarodowych, obejmujących swoim zakresem obszar dwóch państw – Turcji i Polski. Tego rodzaju opracowania nie zdarzają się zbyt często i dlatego mają duże znaczenie, zwłaszcza dla narodowego środowiska, ale – co istotne – uzupełniają także dzieje kraju i narodu czy – jak w recenzowanej pracy – obszaru dwóch państw. Problematyka dotycząca sprawności fizycznej człowieka i jego aktywności, a także ukierunkowanych działań, mających na celu nauczanie umiejętności ruchowych, nie cieszyła się szczególnym zainteresowaniem społecznym. Niewiele jest też materiałów źródłowych, które mogłyby posłużyć badaczom do opracowania tego zagadnienia, zwłaszcza w kontekście międzynarodowym. O ile dość powszechne są badania dotyczące różnych aspektów kształcenia nauczycieli, odnoszące się do krajów zachodniej Europy, o tyle południowo-wschodnia Europa – a w tym przypadku – pogranicze Europy i Azji Zachodniej, jest pod tym względem mocno zaniedbane. Dlatego dobrze się stało, że taką próbę podjął Doktorant, który w swojej pracy dokonał interesującej analizy systemów kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w Turcji i w Polsce w ujęciu historycznym, uwzględniając przy tym Proces Boloński, Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego oraz zmiany, które dokonały się w szkolnictwie wyższym, będące efektem kolejnych konferencji, organizowanych w ramach tego Procesu. Jestem przekonana, że Pan mgr Kürşat Soğuksu jest osobą szczególnie predystynowaną do przeprowadzenia takich badań, ponieważ posiada doskonałą znajomość warunków, panujących w obydwu krajach, włada trzema językami – tureckim, polskim i angielskim, a jako student kierunku wychowanie fizyczne, miał możliwość bycia elementem badanego systemu. Z deklaracji Doktoranta, wynika także, że mieszkał w Turcji i w Polsce

tyle samo lat swojego życia. Ponadto, jako osoba z podwójnym obywatelstwem – tureckim i polskim – uzyskał niezbędne pozwolenia na korzystanie ze wszystkich państwowych instytucji badawczych w obydwu krajach. Te okoliczności sprawiły, że – w moim przekonaniu – powstała bardzo interesująca dysertacja, a przy tym dojrzała, przemyślana i rzetelnie przygotowana. Dla odbiorcy w Turcji ma jeszcze tę zaletę, że jest pierwszym opracowaniem, które prezentuje dzieje wychowania fizycznego i sportu w Turcji oraz uwzględnia postanowienia konferencji, organizowanych w ramach Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego oraz ich wdrażanie w praktyce.

Praca ma charakter interdyscyplinarny, ponieważ Doktorant – oprócz analizy historycznej systemów kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego – przeprowadził także badanie ankietowe, a jego wyniki zaprezentował w swojej dysertacji. Tytuł pracy został sformułowany prawidłowo w następujący sposób: *Systemy kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w Turcji i w Polsce na przestrzeni dziejów – analiza porównawcza*. Zawiera zapowiedź treści, ramy terytorialne i cezury chronologiczne, chociaż te ostatnie nie zostały dokładnie określone. Proponowałabym, choćby w nawiasach, wpisać konkretne daty, które nie budziłyby żadnych wątpliwości, co do okresu prowadzonych badań.

W strukturze pracy, Autor zawarł sześć rozdziałów głównych (wraz z podrozdziałami), poprzedzonych metodologicznym Wstępem, a uzupełnionych podsumowująco-oceniającym Zakończeniem. Część dokumentacyjna składa się z zestawienia bibliograficznego, streszczenia w języku angielskim i polskim, wykazu fotografii, wykazu tabel oraz aneksu, zawierającego kwestionariusz ankiety w języku tureckim i polskim.

We Wstępie Doktorant dokonał merytorycznego wprowadzenia do podjętego zagadnienia, wskazując na pewne analogie, dotyczące Turcji i Polski w odniesieniu do kształtowania się i rozwoju systemów kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego, na które miały wpływ wydarzenia historyczne – polityczne, ekonomiczne, społeczne – w obydwu krajach. W dalszej części Wstępu, określił cel pracy jako: „(...) przedstawienie genezy i przeobrażeń systemów kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w Turcji i w Polsce oraz ich analiza porównawcza uwzględniająca również ocenę implementacji Procesu Bolońskiego i jego funkcjonowania w tureckich i polskich szkołach wyższych kształcących na kierunku wychowanie fizyczne” (s. 4). Następnie sformułował 3 hipotezy badawcze oraz 6 pytań badawczych. Zarówno hipotezy, jak i pytania są prawidłowe, przemyślane i jak najbardziej uzasadnione, i dają możliwość osiągnięcia zamierzonego celu. O ile w tytule pracy, cezury chronologiczne nie zostały sprecyzowane, o tyle we Wstępie Doktorant określił, że dla Turcji cezurą początkową był okres tanzimatu (1839–1876; okres wielkich reform, które obejmowały m.in. szkolnictwo), a dla Polski – utworzenie Komisji Edukacji Narodowej (1773 r.), a końcową – dla obydwu krajów – rok zakończenia badań ankietowych (2023 r.). W dalszej części Wstępu,

Doktorant omówił źródła i materiały oraz stan badań. Na szczególną uwagę i podkreślenie zasługuje nie tylko liczba instytucji naukowych tureckich i polskich (w tym archiwów), jakość i wartość zgromadzonych dokumentów archiwalnych, ale także ich proveniencja (świeckie, religijne, wojskowe). Przeprowadzone badania i zrealizowane kwerendy pozwalają sądzić, że praca została oparta na bardzo bogatym i niezwykle wartościowym materiale źródłowym. Następnie, Autor przedstawił zastosowane metody badawcze, podkreślając, że do opracowania części historycznej (rozdziały od I do V) wykorzystał metodologię badań historycznych, a do napisania rozdziału VI, zastosował metodę sondażu diagnostycznego, technikę ankietowania, gdzie narzędziem badawczym był autorski kwestionariusz ankiety (dołączony w aneksie). W końcowej części Wstępu, Doktorant zaprezentował strukturę swojej dysertacji doktorskiej.

W przekonaniu recenzenta, Autor w wyczerpujący sposób i na wysokim poziomie omówił wszystkie zagadnienia, które powinny być zawarte we Wstępie. Mam jedynie wątpliwość, co do kolejności ich opisanie, i propozycję do rozważenia przed ewentualnym opublikowaniem dysertacji w postaci monografii naukowej. Uważam, że korzystniejsza byłaby następująca kolejność opisu: po wprowadzeniu (bardzo dobrym), charakterystyka stanu badań – dokonania w tym zakresie, zarówno tureckich, jak i polskich badaczy; z uwagi na to, że nie są satysfakcjonujące – określenie celu pracy, sformułowanie hipotez i pytań badawczych, następnie wskazanie zastosowanych metod i technik badawczych, omówienie przeprowadzonych badań i na końcu przedstawienie struktury pracy.

W rozdziale I Doktorant poświęcił swoją uwagę zaprezentowaniu trzech podstawowych systemów wychowania fizycznego, kształtujących się w Europie w XVIII i XIX w. – niemieckiemu turnerstwu, szwedzkiemu systemowi gimnastycznemu Lingów oraz angielskiemu systemowi gier ruchowych. Mimo że nie mieszczą się one w ramach terytorialnych pracy, określonych przez Autora, zgadzam się, że opisanie ich było niezbędne, aby określić szerszy kontekst reform szkolnictwa, dokonujących się w późniejszych latach zarówno w Turcji, jak i w Polsce. Każdemu z tych systemów Doktorant poświęcił odrębny podrozdział. Zastanawiam się, dlaczego nie zrobił tego także w odniesieniu do uznawanego powszechnie systemu francuskiego Francisco Amorosa, opisanego we wprowadzeniu do tego rozdziału, a wykorzystywanego w szkolnictwie w Turcji.

Rozdział II jest nieproporcjonalnie obszerny w porównaniu do pozostałych rozdziałów pracy, liczy bowiem aż 158 stron (I – 31, III – 35, IV – 17, V – 55, VI – 65). Dotyczy on genezy, kształtowania i wdrażania systemu wychowania fizycznego i sportu w szkołach misyjnych, a później w całym szkolnictwie tureckim, który – zwłaszcza szkoły wojskowych – wzorowany był na gimnastyce Amorosa, procesu powstawania uniwersytetów, wprowadzania nowych modeli nauczania oraz kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w szkolnictwie wyższym. Zagadnienia

te zostały przedstawione w okresach – ważnych z punktu widzenia dziejów Turcji – w latach reformy tanzimatu, w okresie od ery konstytucyjnej do epoki republiki oraz w czasach republiki, kiedy system kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego stał się bardziej rozbudowany i obejmował akademie młodzieżowe, szkoły nauczycielskie, wydziały pedagogiczne, wyższe szkoły wychowania fizycznego i sportu czy wydziały wychowania fizycznego i nauk o sporcie. Autor już we Wstępie sygnalizował, że jego praca jest pierwszą próbą kompleksowego przedstawienia procesu kształtowania się modelu nauczania wychowania fizycznego i sportu w szkolnictwie tureckim oraz kształcenia nauczycieli w tym kierunku. Dorobek naukowy i wydawniczy Turcji w porównaniu do Polski jest bardzo ubogi w zakresie tej problematyki i dlatego uważam, że ta dysproporcja, jeśli chodzi o obszerność rozdziałów jest uzasadniona. Ponadto, Autor przedstawił zagadnienie w sposób bardzo interesujący, wzbogacając opis wartościowymi cytatami, ilustracjami oraz tabelami. Mam wrażenie, że nastąpiła w tym rozdziale pomyłka w numeracji poszczególnych podrozdziałów i ich części, o co nietrudno, biorąc pod uwagę złożoność problematyki.

Rozdział III został poświęcony zagadnieniu genezy i rozwoju kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w szkolnictwie wyższym w Polsce. Autor zaprezentował wczesne próby zinstytucjonalizowania wychowania fizycznego, wkład Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w tym zakresie, rolę Wenantego Piaseckiego oraz Eugeniusza Piaseckiego, znaczenie Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Poznańskiego oraz Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego (później AWF) w Warszawie w okresie międzywojennym. Przedstawił także rozwój szkół wyższych kształcących kadry na potrzeby wychowania fizycznego w okresie powojennym. Sugerowałabym weryfikację dat w tabeli 11 na s. 241, odnoszących się do chronologii powstania poszczególnych uczelni i wydziałów (np. AWF Poznań Wydział w Gorzowie Wlkp. Powstał w 1971 r., Uniwersytet Szczeciński Instytut Wychowania Fizycznego – w 1985 r.) oraz uzupełnienie tej tabeli o kolejne uczelnie (np. Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy z Wydziałem Nauk o Zdrowiu i Kulturze Fizycznej).

W rozdziale IV Autor skupił swoją uwagę na porównaniu systemów akademickiego kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w badanych krajach – Turcji i Polsce, analizując je w kilku obszarach: koncepcji pedagogicznych i pionierów wychowania fizycznego, instytucjonalizacji wychowania fizycznego, ewolucji struktury ogólnej. Autor opisał sposoby i formy organizacji wychowania fizycznego w szkolnictwie podstawowym, średnim i wyższym w obydwu krajach, a także procesy rekrutacji, selekcji oraz ścieżki absolwentów po ukończeniu studiów w Turcji i w Polsce. Całość zagadnienia przedstawił w prosty i przejrzysty sposób jako podobieństwa i różnice w systemach w Turcji i w Polsce, uzupełniając je kilkoma tabelami, zawierającymi dane statystyczne, w tym np. demograficzne.

Rozdział V w całości Autor poświęcił zagadnieniom, dotyczącym genezy i wdrożenia Procesu Bolońskiego oraz Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego do szkolnictwa wyższego w krajach Unii Europejskiej i państwach stowarzyszonych. W poszczególnych podrozdziałach omówione zostały kolejne konferencje, organizowane regularnie (zwykle co dwa lata), mające na celu bieżącą kontrolę realizacji założeń i postulatów Procesu Bolońskiego oraz wprowadzania ich do systemów kształcenia w krajach Unii Europejskiej i krajach kandydujących lub stowarzyszonych (taki status posiada Turcja). Opis uzupełniony został tabelami. W jednej z nich Doktorant ukazał proces przyjmowania kolejnych państw do Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. W 1998 r. podczas konferencji na paryskiej Sorbonie były to zaledwie 4 państwa, w 1999 r. w Bolonii – 29 państw, w tym Polska, w 2002 r. w Pradze – 33 państwa, w tym Turcja, a w 2020 r. w Rzymie – 49 państw. Systematyczna tendencja wzrostowa przekonuje, że coraz więcej państw jest zainteresowanych włączeniem do Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. W rozdziale tym Autor dokonał również analizy dotyczącej projektu Ujednolicenia Europejskiej Struktury Szkolnictwa Wyższego w Zakresie Nauk o Sporcie (*Aligning a European Higher Education Structure in Sport Science – AEHESIS*).

Rozdział VI jest rozdziałem odbiegającym formą i charakterem od dotychczasowych. To rozdział napisany w oparciu o inną metodologię badań, w którym Autor zastosował metodę sondażu diagnostycznego, wykorzystując technikę ankietowania, gdzie narzędziem badawczym była autorska ankieta. Została ona przeprowadzona wśród tureckich i polskich nauczycieli akademickich oraz studentów. Jej głównym zadaniem było zebranie informacji na temat postrzegania dyrektyw Systemu Bolońskiego w odniesieniu do porównywalności kwalifikacji nabywanych w systemach szkolnictwa wyższego w poszczególnych krajach, w tym przypadku w Turcji i w Polsce, elastyczności tych systemów w odniesieniu do rynku pracy, działalności uczelni, a także współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym oraz zapewnienia jakości systemu kształcenia. W badaniu wzięło udział łącznie 400 respondentów, po 200 osób w Turcji i w Polsce. Byli wśród nich reprezentanci grupy profesorów, doktorów habilitowanych, doktorów, magistrów oraz studentów. Wyniki zostały przedstawione opisowo oraz w tabelach i nie budzą wątpliwości.

Zakończenie stanowi podsumowanie zaprezentowanej w pracy problematyki, odnoszącej się do ewolucji systemów kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w Turcji i w Polsce w ujęciu historycznym, a także zagadnienia dotyczącego wdrażania do tych systemów dyrektyw Procesu Bolońskiego. Doktorant odniósł się zarówno do celu pracy, jak i do postawionych we Wstępie hipotez badawczych. W konkluzji sformułował dojrzałe i przemyślane opinie, które pozwalają – w moim przekonaniu – stwierdzić, że jest Osobą bardzo dobrze przygotowaną do dalszej pracy badawczej.

W części dokumentacyjnej Autor zawarł bibliografię, streszczenia w języku angielskim i polskim, wykaz fotografii, wykaz tabel oraz aneks z kwestionariuszem ankiety w języku tureckim i polskim. Zestawienie bibliograficzne zostało opracowane na 55 stronach i wywarło na mnie imponujące wrażenie. Różnorodność instytucji, w których Autor przeprowadził badania i materiały, które tam pozyskał należy ocenić bardzo wysoko. Na podkreślenie zasługuje także fakt, że Doktorant wykonał tę pracę niejako podwójnie, w odniesieniu do Turcji oraz Polski. Z pewnością ułatwieniem, zwłaszcza dla recenzenta, byłaby numeracja poszczególnych źródeł i opracowań, czego Autor nie zrobił, ale też nie jest to czynność obowiązkowa. Nie mam uwag do Streszczenia pracy, które – mimo że nie jest zbyt obszerne – zawiera wszystkie najważniejsze elementy dysertacji. W dalszej kolejności, znajduje się wykaz 164 fotografii oraz zestawienie 51 tabel (w tym tabele uzupełniające, oznaczone jako 38.1, 39.1, 40.1, 41.1, 42.1, 43.1), a także kwestionariusz przeprowadzonej ankiety w języku tureckim i polskim. Część dokumentacyjną oceniam bardzo wysoko. Analiza poszczególnych jej fragmentów pozwala dostrzec i – w moim przekonaniu docenić – ogrom pracy, którą Doktorant włożył w przygotowanie takiej „dwupaństwowej” dysertacji.

Z recenzenckiego obowiązku, chciałabym omówić kilka moich wątpliwości i wskazać pewne niedopatrzenia. O rozważeniu zmiany kolejności opisu poszczególnych elementów we Wstępie wspominałam już wcześniej, więc nie będę tego powtarzała. Zwróciłam uwagę na przypisy dolne. Trudno w pracy interdyscyplinarnej zastosować jedną skalę oceny, natomiast Autor takiej pracy z całą pewnością musi być konsekwentny w sposobie opisu treści i przygotowania dysertacji pod względem technicznym. Niełatwo w części historycznej tego opracowania zaakceptować system przygotowania przypisów dolnych, gdzie bezpośrednio po nazwisku autorów wpisywany jest rok wydania, jednak należy potwierdzić, że w wielu publikacjach zagranicznych, także historycznych, taki system jest powszechnie przyjęty. W moim przekonaniu, nie można tego więc uznać za błąd, ale w przypadku, gdyby Autor zamierzał opublikować swoją pracę w postaci monografii naukowej również w języku polskim, warto zastanowić się nad ewentualną zmianą.

Niewątpliwie dużą wartością tej dysertacji jest materiał ilustracyjny. Doktorant dokonując kwerendy wielu archiwów i instytucji międzynarodowych odnalazł niezwykle interesujące fotografie, z których wiele nie było dotąd publikowanych. Umieścił je w takich miejscach, gdzie bardzo dobrze uzupełniają opisywane zdarzenia. Jednak większość tych fotografii jest tak mała, że trudno dostrzec ich szczegóły. Tracą na tym fotografie i traci na tym Czytelnik. Oczywiście, mogę się domyślać, że było to działanie zamierzone ze względu na i tak już bardzo obszerną dysertację. Proponowałabym jednak powiększyć je w ewentualnej opublikowanej wersji pracy doktorskiej.

Nie rozumiem też sposobu numeracji stron w początkowej części pracy (i, ii, iii, iv, v). We wszystkich pracach doktorskich, które dotychczas recenzowałam lub byłam ich promotorem,

numeracja stron rozpoczynała się od strony tytułowej, gdzie oczywiście numer strony nie był wpisany, ale ta strona była liczona, a następnie 2, 3, 4 ... To oczywiście drobiazg, który Doktorant z pewnością wyjaśni.

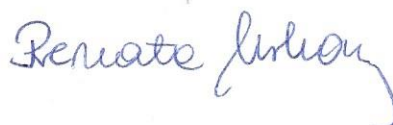
Konkludując, stwierdzam, że praca doktorska Pana mgra Kürşata Soğuksu, pt. *Systemy kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w Turcji i w Polsce na przestrzeni dziejów – analiza porównawcza* jest opracowaniem bardzo wartościowym, a z pewnością niełatwym ze względu na swój interdyscyplinarny charakter. Jej Autor przeprowadził wszechstronne badania materiałów źródłowych oraz piśmiennictwa zarówno w Turcji, jak i w Polsce. Ponadto, opracował autorską ankietę i objął badaniem 400 respondentów (po 200 osób w każdym kraju), a następnie dokonał analizy uzyskanych wyników, które opisał w swojej pracy. Recenzowana praca ma wartość nie tylko teoretyczną, ale również praktyczną, ponieważ wnioski z badania ankietowego mogą znaleźć zastosowanie w systemach kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w obydwu krajach.

Doceniam wartość merytoryczną, a także ogromne zaangażowanie i wkład pracy Autora. O ile w Polsce badania nad podjętym przez Doktoranta zagadnieniem były prowadzone, zwłaszcza w ujęciu historycznym, o tyle w Turcji dotychczas nikt nie podjął takiego wyzwania. Stąd praca Pana mgra Kürşata Soğuksu jest pracą pionierską. Po dokonaniu analizy zebranego materiału, zarówno tego będącego wynikiem kwerendy, jak i tego uzyskanego z badania ankietowego, stwierdzam, że praca posiada rzetelne podstawy, a Autor nie tylko prawidłowo zgromadził i wyselekcjonował materiał, ale też opracował go według określonej koncepcji, spełniając w satysfakcjonujący sposób wszystkie kryteria pracy naukowej.

Biorąc pod uwagę niewątpliwe walory poznawczo-merytoryczne dysertacji, zwłaszcza dla międzynarodowego środowiska naukowego, a także wkład do stanu badań w dyscyplinie nauki o kulturze fizycznej, zarówno w Turcji, jak i w Polsce, zgodnie z obowiązującymi przepisami, pozytywnie oceniam przedstawioną do recenzji pracę doktorską Pana mgra Kürşata Soğuksu i stwierdzam, że spełnia ona wymogi stawiane rozprawom doktorskim. Wnioskuje do Rady Naukowej Akademii Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie o dopuszczenie jej Autora do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jednocześnie, ze względu na wyjątkowe walory merytoryczno-poznawcze pracy, interdyscyplinarne ujęcie zagadnienia oraz międzynarodowy charakter dysertacji, a także wysoki poziom jej przygotowania, składam wniosek o wyróżnienie pracy Pana mgra Kürşata Soğuksu.

Z wyrazami szacunku

Gorzów Wlkp., 30.09.2024 r.